Povzetki predavanj znanstvenega posveta

Slovenski Romi in Rominje: prekiniti nevidnost!

Dr. Mirjana Ule, SAZU in dr. Savko Kurdija, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede:
Odnos do Romov v Sloveniji skozi časovno analizo javnomnenjskih podatkov

V prispevku bomo analizirali in reflektirali socialno distanco do romske populacije v javnomnenjskih podatkih v Sloveniji skozi tridesetletno časovno obdobje. Podatki Slovenskega javnega mnenja namreč kažejo, da se od leta 1992 do leta 2025 zmanjšuje socialna distanca do »drugačnosti« po rasi, jeziku in spolni usmerjenosti. Obenem pa vztrajno raste socialna distanca do Romov. Romi so etnična manjšina, do katere večinsko prebivalstvo v Sloveniji izraža najvišjo stopnjo socialne distance, zelo nizko stopnjo pripravljenosti na socialno interakcijo, visoko stopnjo nezaupanja, celo afektivnega odklanjanja. Položaj Romov se je poslabšal predvsem s procesi modernizacije in industrializacije, ko so postali odvečni njihovi tradicionalni poklici in storitve. Tako so postali vse bolj odvisni od socialne pomoči večinske družbe. Močno in hitro se je znižal tudi življenjski standard romske populacije. Zato danes nekateri raziskovalci govorijo kar o „novem siromaštvu“ Romov, oziroma o Romih kot novem „pod-razredu“. Ta njihov položaj je postajal še dodatno otežen s tem, ker so se socialna izključenost, diskriminacija in segregacija, s katerimi so se Romi soočali, medsebojno krepili in »opravičevali«. Splošni rezultat te negativne spirale stereotipizacije, marginalizacije in socialnega izključevanja so nenehno upadanje socialnega statusa romske skupnosti v očeh večinskega prebivalstva, rastoča stigmatizacija romske kulture kot deviantne ter rast raznih oblik diskriminacije in konfliktov z večinsko populacijo. Zgodovino odnosov do Romov imamo tako za dolgotrajen in usoden proces »podrugačenja«, ki je Rome v očeh večinske skupnosti vedno bolj ločeval od »običajnih« ljudi jih dehumaniziral ter potiskal na samo dno vrednostnih lestvic.

Dr. Blaž Kovačič Mlinar, odvetnik-specialist za kazensko pravo: **Šutarjev zakon: med varnostjo, enakostjo in človekovimi pravicami**

Prispevek obravnava t. i. Šutarjev zakon (Zakon o nujnih ukrepih za zagotavljanje javne varnosti ali ZNUZJV) kot izraz »kaznovalnega populizma«, ki obljubo večje varnosti povezuje s širitvijo državne represije in zmanjševanjem pravnih jamstev. Legitimna zahteva po varnosti ne more upravičevati opuščanja načela sorazmernosti, domneve nedolžnosti in učinkovitega sodnega nadzora. Kazenski postopek ima namreč tudi (bistveno) jamstveno funkcijo: posameznika mora varovati pred samovoljo države in preprečevati obsodbe nedolžnih. Na primerih širjenja policijskih pooblastil, vstopanja v stanovanja brez predhodne sodne odredbe, nadzora na »varnostno tveganih območjih« in podaljševanja pripora bo predstavljeno, kako se pod oznako "nujnih ukrepov" spreminjajo temeljna pravila omejevanja državne oblasti. Posebna pozornost bo namenjena nevarnosti, da se odgovornost za ravnanja posameznikov prenaša na celotno (romsko) skupnost. Pripadnost etnični skupnosti ali bivanje v določenem naselju namreč ne smeta postati nadomestek za konkretne, specifične in izrazljive razloge (v smislu utemljenega suma) za poseg v posameznikove temeljne ustavne pravice in svoboščine, npr. pravico do zasebnosti. Prispevek zagovarja tezo, da širjenje represije ne more nadomestiti doslednega izvajanja že obstoječih zakonov, odgovornega delovanja institucij in odpravljanja socialne izključenosti. Zniževanje standardov varstva pravic, upravičevano z "učinkovitim" ukrepanjem proti domnevno varnostno problematični skupnosti, ima nujno negativne posledice za pravno varnost vseh.

Mag. Sandi Horvat, novinar urednik romskih oddaj RTV Slovenija: **Analiza medijskega poročanja o Romih: reproduciranje predsodkov in stereotipov**

Prispevek obravnava vlogo medijev pri oblikovanju javnih predstav o Romih in Rominjah v Sloveniji, s posebnim poudarkom na načinih, s katerimi medijsko poročanje lahko prispeva k reproduciranju predsodkov, stereotipov in posplošenih predstav o romskih skupnostih. Izhodišče analize je vprašanje, kako posamezni, v večini primerov konfliktni ali odklonski dogodki, povezani s posamezniki iz romske skupnosti, skozi način njihovega poročanja postanejo interpretirani kot značilnost širše skupnosti. Posebna pozornost bo namenjena rabi kolektivnih oznak, kontekstualizaciji dogodkov, izbiri sogovornikov ter razmerju med poročanje o posameznem dogodku in širšim prikazovanjem Romov. Na izbranih primerih bo predstavljeno, kako lahko izoliran incident utrjuje že obstoječe stereotipne predstave ter kakšne posledice ima lahko takšno poročanj za družbeno percepcijo romske skupnosti, njeno stigmatizacijo in procese vključevanja. V drugem delu prispevka bodo predstavljeni primeri obravnave romskih tem v romskih oddajah RTV Slovenija, kjer je mogoče prepoznati drugačen pristop k izboru tem in vključevanju sogovornikov ter njihovih perspektiv. Prispevek tako odpira vprašanje odgovornosti medijev pri preseganju stereotipnih reprezentacij in pri zagotavljanju pluralnejšega ter kontekstualiziranega javnega diskurza o Romih in Rominjah.

Dr. Darja Zaviršek, Fakulteta za socialno delo, izredna članica SAZU:

Škodljive socialne norme: zgodnje poroke in mladoletne nosečnosti

Koncept škodljivih socialnih norm utemeljujemo z družbeno pogojenimi in zgodovinsko situiranimi praksami, ki lahko povzročajo ali vzdržujejo škodo, neenakost ali omejevanje pravic posameznikov. Razumemo jih kot norme, ki nastajajo in se reproducirajo v specifičnih materialnih, socialnih in institucionalnih pogojih, vključno z revščino, spolno neenakostjo, migracijskimi izkušnjami in omejenim dostopom do virov. Obstoj škodljivih praks, kar mladoletne zgodnje in prisilne poroke ter mladoletne nosečnosti so, zato ne reduciramo na »kulturo« in jih ne pripisujemo značilnostim specifične skupine kot njej inherentne, temveč jih analiziramo kot del širših razmerij moči in strukturnih neenakosti. Mladoletne nosečnosti in zgodnje in prisilne poroke romskih deklic so specifičen, a v Sloveniji empirično premalo raziskan socialni fenomen, ki se umešča na presečišče ruralnosti, revščine, spolne neenakosti, socialne izključenosti in institucionalnih odzivov in praks večinskih vzgojnoizobraževalnih, socialnih, zdravstvenih in sodnih služb. Mednarodne raziskave so redke, v Sloveniji pa zasledimo zgolj dve, manjši in kvalitativni. Te identificirajo podobne ključne dejavnike tveganja za mladoletne nosečnosti in poroke kot so nizka stopnja izobrazbe, revščina, bivanje v odmaknjenih romskih naseljih (tudi če gre za grajena naselja), nedostopnost do zdravstvenih storitev in omejen dostop do multisektorske institucionalne podpore. Posledice mladoletnih nosečnosti in zgodnjih porok so dekličin zgodnji izstop iz šolanja, vsesplošne omejene življenjske možnosti mladih mater in njihovih otrok, ekonomska odvisnost, nasilje, razvoj težav v duševnem zdravju in transgeneracijsko socialno-ekonomsko prikrajšanje. Prispevek naj spodbudi raziskovalno delo na področju in ozaveščanje za izkušnje otrok.

Dr. Sabina Zorčič, Inštitut za narodnostna vprašanja: **Uvajanje romščine v izbrane osnovne šole v Sloveniji**

Prispevek predstavlja izkušnje in ugotovitve večletnega uvajanja romščine v dveh osnovnih šolah na območjih tradicionalne poselitve Romov v Sloveniji: OŠ Metlika in OŠ Franceta Prešerna Črenšovci. Na podlagi pedagoškega in raziskovalnega dela primerjamo načina izvajanja dejavnosti na obeh šolah, predstavljamo primere dobre prakse ter obravnavamo izzive morebitne sistemske ureditve poučevanja romščine. Posebej izpostavljamo potrebo po usposobljenih kadrih in programih, prilagojenih posamezni romski govorni skupnosti. Pri njihovem oblikovanju je treba upoštevati tako lokalno različico romščine kot širše sociolingvistične okoliščine. Izkušnje iz Bele krajine kažejo, da lahko romščina v šoli služi tudi kot podpora pri učenju slovenščine ter ostalih predmetov, medtem ko so v obravnavani prekmurski skupnosti izrazitejši poudarki na ohranjanju jezika in identitete. Razlike potrjujejo pomen pristopov, ki izhajajo iz potreb in pričakovanj posameznih skupnosti.

Dr. Ivan Kreft, zasl. profesor UL, akademik, SAZU: **Upoštevanje romskega jezika kot del spoštljivega odnosa do identitete mladih Romov**

Že v sedemdesetih letih preteklega stoletja so bile v okviru ustavnih razprav pri tedanji SZDL predlagane pobude za ureditev položaja romščine v Sloveniji, zlasti pri izobraževanju. Ti predlogi takrat niso bili primerno upoštevani, poudarek je bil tedaj predvsem na zagotovitvi položaja slovenščine. Pri ureditvi položaja romščine v izobraževanju bi moral biti poudarek predvsem na spoštljivem odnosu do jezika in te skupnosti in s tem za pozitivne premike v šolstvu, izobraževanju in odnosu z romsko skupnostjo. Primeri iz tujine kažejo, da raba različnih narečij ne more biti nujno ovira pri uvajanju manjšinskih jezikov v izobraževanje.

Dr. Janez Pirc in dr. Romana Bešter, Inštitut za narodnostna vprašanja: **Vključenost in uspešnost Rominj in Romov v osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji v zadnjem desetletju**

Šolska uspešnost romskih otrok v Sloveniji in drugod po Evropi je pogosto precej nižja od uspešnosti njihovih neromskih vrstnikov. Velika večina romskih otrok in mladih v Sloveniji se tudi ne vključi v izobraževanje na ravneh, višjih od osnovnošolske. Razlogi za takšno stanje so kompleksni, pri čemer se na področju vključenosti in uspešnosti Romov v izobraževanju kažejo tudi izrazite razlike med regijami in med spoloma. Za oblikovanje ustreznih ukrepov za izboljšanje položaja ter spremljanje njihovega izvajanja in učinkov so potrebni čim bolj zanesljivi kvantitativni podatki. Prispevek bo predstavil gibanje izbranih kvantitativnih kazalnikov vključenosti in uspešnosti romskih učenk in učencev v osnovnih šolah v Sloveniji od šolskega leta 2016/17 dalje. Analiza temelji na podatkih za vzorec, ki zajema dobro polovico vseh romskih šoloobveznih otrok v Sloveniji. Vrednosti izbranih kazalnikov bodo prikazane tudi po regijah in spolu. Poleg tega bodo na kratko predstavljeni nekateri osnovni podatki o vključenosti Romov v srednješolsko izobraževanje v obravnavanem obdobju.

Katja Fidler, mag. soc. dela, strokovna delavka na Centru za socialno delo Ljubljana: »**Če ni stanovanj, vode, elektrike, če je samo še več policije in zaporov za nas... potem bodi vsaj ti človek«: Refleksija socialnega varstva v »romskih naseljih« skozi dekolonialno perspektivo**

V prispevku bom na temelju izkušnje sodelovanje z ljudmi v ti. »romskem naselju« v Ljubljani, predstavila samokritiko svojega dela. Ta je umeščena v analizo sistema socialnega varstva skozi dekolonialno perspektivo. Izhaja iz apela romskih aktivistk po dekolonizaciji družbenih odnosov, vednosti in praks, opozarja na pomanjkljivo prepoznavanje večstoletnih strukturnih izvorov antiromskega rasizma in marginaliziranega položaja skupnosti Rominj in Romov v Evropi. Opozarja na kontinuiteto metod *kolonialnosti oblasti, vednosti in biti* kot proizvoda *modernosti*, ki v novih neoliberalnih preoblekah nadaljujejo kolonialno logiko večstoletne sistematične marginalizacije, zatiranja in brisanja rasiziranega ljudstva Romov. Prvi del analize slovenskega socialno-varstvenega sistema bo raziskoval odgovore na epistemološka vprašanja: Kdo lahko govori? Ali Rominje in Romi govorijo? Čigavo znanje upoštevamo? V drugem delu bo podala razmišljanja o vlogi socialnega varstva v družbi *nekrokapitalizma*, v katerem so ljudje v tako imenovanih slovenskih romskih naseljih oziroma

getih vsakodnevno na robu preživetja. Predmet analize je strukturno ustvarjanje marginalnosti namesto govora o "*romski problematiki*", ki strukturne procese obravnava kot posledico individualnih in kulturnih "napak" ljudi, ki se v boju za preživetje in dostojanstvo odzivajo na okrutosti. V zadnjem delu bo socialna delavka predstavila nekaj zgodb, ki prikazujejo zahteve po dostojanstvu in orisujejo globoko zakoreninjene ostaline rasizacije v socialnem varstvu, ki je normalizirana v novoreku »načela socialne pravičnosti, solidarnosti in zagotavljanja enakih možnosti za vse prebivalce".

Natalija Djoković Gjorgjievski, univ. dipl. soc. del, društvo Mozaik: **Podpora Rominjam in Romom pri selitvah v stanovanja in bivalne enote**

Kot socialna delavka, večletna nosilka socialnovarstvenih programov in terenska delavka na področju socialnega vključevanja Rominj in Romov v Ljubljani, bom predstavila lastne terenske izkušnje nudenja podpore pri preselitvi družin in posameznic iz neprimernih bivalnih okolji v neprofitna stanovanja in t. i. bivalne enote. Pri nudenju podpore ne gre samo za podporo, da bi človek pridobil pravico do stanovanja, temveč je potrebna celovita podpora pri prijavljanju na razpise, zagovorništvo v odnosu do države, občin in stanovanjskih skladov, selitvah in nastanitveni podpori. Izrazila bom kritiko do ideje urejanja t. i. romskih naselji, kjer so slabi bivanjski pogoji, saj ureditev minimalne infrastrukture ni dovolj za kvalitetno življenje. V predstavitvi se bom osredotočila na primer dobre prakse »zapiranja« barakarskega naselja v Ljubljani in preselitve večjega števila ljudi v stanovanja. Ob tem se zastavlja vprašanje, ali se lahko tudi nova strnjena naselja neprofitnih blokov, kjer ni dovolj skupnostne pomoči, čez čas spremenijo v geta?